

cultatem hominis veritatem in rebus latentem eruendi, sive ipsam rationem divinitus esse concessam. Quare & ipsa cognitio, quam hunc modo assequimur, non aliter ac donum quoddam divinum aestimari debet. Ob easdem rationes, quidquid veritatis & olim erat & adhuc est apud gentiles, vel in libris eorum invenitur, ut munus divinum spectandum est. Quid quod Paulus Rom. I. asserere non dubitet, DEUM gentilibus veritatem naturalem revelasse. Quam itaque DEUS sit ens perfectissimum, omnisque veritatis fons & principium, adeoque sibiipsum contradictorius esse nequeat, sequitur, nihil, nisi amicissima harmonia contemplatum ab eo proficisci, veritatemque ideo revelatam rationi non contradicere posse, & vice versa. Præclare Augustinus: *Absit, inquit, ut hoc in nobis DEUS oderit, in quo reliquos animalibus excellentiores creavit.**

§. V.

Contentus hic specialius probatur, ubi veritates rationis cum veritatibus revelatis con-

* *Epist. ad Consent.*

11
conferuntur. Dari Ens aliquod infinitum, Deumque adeo existere ratio asserit; & nemo sane mentis idem negare audeat, qui dum mundum huncce adspectabilem intuetur, ipsumque non nisi contingenter existere, rationemque adeo existentia suæ non in se ipso habere deprehendit, non potest non admittere, quod detur ejusmodi Ens, cui originem suam debeat, idque necessarium, infinitum, a se, & sui ipsius rationem in se continens. Docet hoc ipsa revelatio cumulate, & Paulus Rom. I. v. 20. ex hac contemplatione rerum, quæ sensibus obveriantur, argumentatur, non modo DEUM existere, verum etiam excusationem nulli genti superesse, quo minus DEUM agnoscat, qui in operibus suis tot tamque manifesta Divinitatis vestigia reliquit. Sed ratio ulterius progressa ex affectionibus Entis necessarii & infiniti ad maximas Summi Numinis perfectiones concludit. Inprimis ex idea necessarii adstruit, DEUM æternum & absolute primum ac ultimum esse. Atque sic hac in parte non dissentit a revelatione, quæ ante omnia tempora
tuis.

12
omnia tempora fuisse DEUM affirmat; & qui ipse fateretur se esse a & ω. sive entium omnium primum ac ultimum. Ratio porro per experientiam, & quando compagem hujus universi mirifice fabricatam, una cum connexiono rerum per causas efficientes & finales debita cum attentione intruetur, deprehendit insignia valde supremæ sapientiæ documenta; intert itaque DEUM esse sapientissimum, qui & intellectu gaudet maximo & possibile omnia distincte cognoscit; unde & omniscientiam divinam statuit atque præscientiam, talem tamque late patentem, quæ cognitionem præteritorum præsentium & post multa demum secula futurorum in se comprehendit; imo scrutationem abstrusissimorum, etiam in ipsis hominum liberis decernit & intimis cordis recessibus jacentium DEO tribuit; quemadmodum & hoc Seneca adgnoscat*. Adstruit hoc idem revelatio, ubi sapius DEUM

Spi.
*Numini operis sui series universa nota, omnium rerum per manus ejus futurarum scientia illi semper in aperto, & quæ repentina putamus, ipsi provisæ sunt ac familiaria. Libr. IV. de benef.

13
Spiratum infinitæ sapientiæ nuncupat, & Paulus Rom. XI. v. 33. 34. neminem *in seipso* sive recondita eius judicia perspexisse fateretur, maxima juxta commotus admiratione, dum sapientiæ divinæ divitias & profunditatem intuebatur, impervestigabiles plane vias Domini esse declarans. Est præterea Deus juxta S. Scripturam lux omnia, gnara & præteriti, & præsentis atque futuri, quæ tamen oculo divino semper sunt obvia. Prædicatur etiam de hac luce, quod sit purissima, omnis erroris expers; certissima, sine ulla formidine oppositi; immutabilis & constans; accuratissima, ad cordis usque intima sese extendens. Voluntatem pariter ratio vindicat DEO, ente supremo dignam, quæ is, tum quoad semetipsum fertur in quodvis bonum, pro exacta tamen & certa bonitatis mensura, ita ut majus bonum semper præferat minori, malum vero prorsus aversetur; tum creaturis tantum perfectionis ac boni confert, quantum unquam in illas cadere, & ipse salvis suis perfectionibus conferre potest: unde & ex hac propensione DEI ad felicitatem creatura-

14
turarum promovendam eo tutius colligit DE-
UM esse summe bonum, & cum ex se ipsis en-
tia finita nihil habeant, originem omnis boni
ab ipso derivandam: quare etiam videt, quod
in relatione ad DEUM nihil bonum nec quis
quam bonus dici possit. Hinc vero tuto asse-
rit variis & multiplicis illius mali, quod in mun-
dum irrepsit, DEUM neutiquam esse aucto-
rem, verum id omne, cujuscunq; sit generis,
aliunde & ex proprio creaturarum fundo prove-
nire; novit nimirum ratio sapientiae summae ac in-
finitae esse conveniens, ex praesentis mundi
systemate mala omnia non tollere. Et ipse
res creatae, quibus natura earum finita per-
petuas limitationes imposuit, id sibi quasi
proprium habent, quod defectum alicujus per-
fectionis in se admittant. Pari modo ratio
circa malum, quod in actionibus hominum, &
quidem liberis saepius prohi dolor! deprehenditur,
DEO ejusque bonitate indignam nihil statuit.
Originem quidem hujus mali, quae est res fa-
cti praeterita, ignorat; causam vero ejus, qua-
tenus a miseris mortalibus jam patrat, rite asse-
quitur, eandemque ponit partim in intellectu, qui
igno-

15
ignorantiae tenebris obseptus, actionum
moralitatem aliquando non perspicit; unde
non potest non fieri, ut a norma earum ho-
mo deflectat; partim in voluntate, dum li-
bertatem a DEO clementissime concessam homo
perverse exercet, & quidem haud raro sanio-
ra edoctus; voluntate enim nimis existente
languida, ad actiones, quas, impetu affe-
ctuum urgente, bonas reputat, sese determi-
minat, a vero sic bono abhorrens, juxta Poë-
ta. . . *Video meliora proboque, deteriora sequor.*
Sed neque ratio DEUM ideo causam mali sta-
tuit, quod potentia hae libertate sua abutendi
homini adhaeret; inest quippe haec ipsi neces-
sario, nec salva ejus essentia tolli potest. Ne-
que ex dictamine rationis permissio abusus
libertatis humanae bonitati divinae repugnat;
cum sapientiae divinae convenientius judica-
dicari debeat malum permittere, dum inde
bonum longe majus elici potest, quam resul-
tante fortassis graviori incommodo idem impedi-
re. Loquitur haec eadem revelatio, & innu-
mera S. Scripturae loca de voluntate Summi
Numinis in optimum quodvis ferente, pariter
ae

ac bonitate immentia testantur. Sanctitas Eius in voluntate elucet ex seruis illis admonitionibus, quæ exstant in sacris literis, ut pravis actionibus homines desistant; quippe quæ DEO quam maxime displiceant. Atque hinc revelatio iuxta affirmat, causam mali & peccati in DEO nullo pacto esse querendam, potius vero hanc ex eodem fonte, quo ratio, protrahit. Ipsum autem factum, quo primum peccatum, abusu nempe libertatis primorum hominum, in mundum fuit introductum, expresse admodum explicat. De permissione vero mali non aliter loquuntur doctrinæ coelestis propugnatores, quam eandem ratio proponit; fundamentum nempe ejus querunt, tum in libertate arbitrii, quæ creaturæ rationali essentialis est, tum in infinita DEI potentia & sapientia, qua ex malo bonum elicere potest **. In primis ratio experimentis, tantum non infinitis discit, mundum providentia DEI regi, curam omnium rerum, etiam earum, quæ abjectissimæ sapius videntur ab ipso geri, ita ut cum entia creata ipsa sese nequeant conservare, in perle-

** Confr. Jag: de provid: Div.

verantia existentia & vi sua activa a Deo sustententur; adeoque Ipsum ad singulas naturæ & creaturarum actiones per conservationem clementissime concurrere, omniaque directione sua ad certum bonumque finem dirigere. Continet hoc idem revelatio, quæ sine providentia summi Numinis nihil unquam in universo fieri affirmat, Ipsum juxta Dominum omnium rerum potentissimum declarans Act. XVII. v. 24. 25. Matth. X. v. 29 Tandem & in eo ratio & fides consentiunt, quod immortalitatem animæ humanæ ambæ adstruant: illa quidem nonnisi probabiliter, rationibus nempe desumptis a simplicitate & inde sequenti immunitate ab interitu naturali, atque detectu rationis sufficientis, cur per miraculum anima annihilaretur; hæc vero indubiam plane & certam eam reddit, dum & ipsum statum, in quo animæ post hanc vitam versabuntur expresse describit. Quid? quod demonstrari possit consensus totius Theologiæ naturalis cum revelatione, quod haud infelici successu Christianus Wolffius præstitit.

§. VI.

UBi ad Doctrinam Moralem accedimus, eadem facilitate probatur illi convenire cum re-

C

20
velatione Et quod ipsa principia attingit, illico
in his concordia quaedam occurrit. Ex jure na-
tura homo actiones suas liberas dirigere debet
ad sui perfectionem, adeoque eas determinare
per rationes finales easdem, per quas determi-
nantur naturales seu necessariae, rationibus hisce
ab ipsa hominis natura & essentia petitis. Sal-
vator autem *Matth. V. v.48.* jubet nos esse
perfectos, sicut & Pater noster coelestis perfe-
ctus est; adeoque injungit, ut in determinan-
dis actionibus imitemur Patrem coelestem, cui
tanquam causae primae existentiam nostram ac-
ceptam ferre debemus. Cum vero fieri non
possit, ut a DEO quidquam committatur essen-
tiae & attributis ejus contrarium; per se patet,
homines quoque nihil committere debere, quod
essentiae eorundem repugnat; unde & rationes
actionum determinandarum juxta mentem Chri-
sti ab essentia & natura humana desumantur o-
portet. Et quemadmodum homini incumbit di-
rectio actionum suarum ad perfectionem sui, ita
& nihil eorum, quae huic fini intersunt, in-
termittere convenit. Cum vero ex scitis legis
naturae constet, perfectionem hanc minus recte ob-
tinere,

19
tineri, nisi officia erga DEUM rite observen-
tur, & ex attributis divinis motiva actionum
desumantur, Philosophia moralis hominem ad
officia erga DEUM praestanda omnium primum
obligat. Et quoniam evidens est, ea nullo pa-
cto posse exerceri, nisi ex Theologia naturali
homini antea innotescat, quoniam attributa &
perfectiones DEO competunt, sollicito admo-
dum commendat cognitionem DEI; quae officio-
rum hujus generis, tanquam primum ac fir-
missimum fundamentum est considerata. Urget
juxta morum doctrinam notitiam hanc, non mo-
do veram esse debere, & a vanis atque errone-
is de DEO opinionibus immunem, verum &
quam maxime efficacem, ut sit homini moti-
vum sponte ac libenter officia, quae DEO debent,
exsequendi. Hinc quemadmodum Theologia
naturalis adstruit DEUM esse Ens summum, in-
dependens & infinitum, Auctorem juxta hujus
universi ac Moderatorem sapientissimum; ita ex
Philosophia morali homini incumbit perfectiones
divinas pie sancteque admirari, majestatem Dei
atque potentiam submissa veneratione colere, i.
plurimisque rebus creatis singulis praeferre & super
omnia

omnia extollere. Porro ex Theologia naturali constat, DEUM esse summe bonum, & quidquid boni rebus inest, imo & ipsi homini, quoad animam & corpus, originem suam a DEO repetere; DEUM omnia bona sapientiae suae conferre, dum providentia sua mundum regit & res creatas in suo statu conservat; Ipsum mala & adversitates clementissime avertere, imo & malum morale contra malignorum intentionem tandem ad bonum finem dirigere. Philosophia moralis inde concludit DEUM super omnia diligere, ita nimirum ut amor in DEUM cum timore filiali & proposito nihil unquam committendi, quod ipsi displiceat sit conjunctus; in eo solo esse acquiescendum: spem atque fiduciam ita in ipso ponendam, ut homo tranquillo & patienti animo bonum venturum expectet; voluntati Numinis ita in omnibus esse obtemperandum, ut nostram voluntatem nostrasque cupiditates ipsi subiciamus; ut quisque sua sorte sit contentus, nec plus aut aliud quidquam appetat, quam quod ipsi DEUS sapientissime decrevit. Denique vero com-

men.

mendat Philosophia moralis sedulam Numinis invocationem, ut ne largam benignitatis suae manum unquam detrahat, & pro jam praestitis beneficiis animum gratum, actionibus, tam internis, quam externis, vult pie declarandum. Sed haec omnia urget etiam Theologia moralis. DEUM cognosci debere omnium primum proponit, & quidem tum quia essentiam & attributa, tum quam maxime quia opera, quae partim in regno naturae, partim in regno gratiae admodum sunt conspicua. Hanc vero de DEO cognitionem veram & efficacem juxta desiderat; quum ipsa indoles cognitionis atque scientiae in spiritualibus requirat, ut indissolubili vinculo cum praxi vitae sit connexa; oportet enim ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας sit καὶ ἐνοσίθεσιν, & quidem ἐπὶ ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίας Tit. I. v. I. 1. Tim. VI. v. 3. Atque officium hoc DEUM cognoscendi eo magis hominibus curae cordique esse debere Apostolus Paulus iudicat, quia propterea mortales terram colunt, ut quaerant Dominum, an contingere eum detur, ut quaerant Dominum, an nostrum remotum. Act. XVII. v. 27. Ostendit porro Theologia moralis esse officium hominis DE-

22
DEUM ex imo pectore, tota mente & ani-
ma amare, non solum propter bonitatem eius
in regno naturæ se exerentem, sed præcipue
propter summam illam benivolentiam, opere
redemptionis generi humano collatam, quæ non
potest non, imo & debet hominem iuxta com-
movere, ut in DEO omnem quærat beatitudi-
nem, Ipsumque sicut summum bonum & fon-
tem atque principium omnis suæ felicitati-
amplēctatur. Huc etiam pertinet, quod ad a-
morem huncce in DEUM ex lege divina obli-
gamur, præcipue vero ex ipso fine juris divini,
quia ad unionem nostram cum DEO & imagi-
nis divinæ restorationem amore hoc nihil est
efficacius. Excitatur insuper homo in Theolo-
gia morali ad studium præcepta divina sancte
servandi, & quidem ex meru filiali, motus
pariter ex unione cum DEO desumtis. Qui e-
nim societatis hujus divinæ particeps erit, hic
neesse omnino habet peccata quævis diligenter
vitare. Spem & fiduciam in DEO ponendam
eo efficacius commendat Theologia Moralis,
quo clarius docet, DEO nihil gratius esse spe
atque fiducia in ipso collocata; quæ magnam
quo.

23
quoque partem honoris DEO exhibendi absol-
vit. Ad preces denique fundendas Lex divina
nos obligat, quia sunt militiæ Christianæ sub-
sidium præcipuum, quo cetera omnia juxta pro-
missum divinum impetrantur. Oportet itaque
ex præcepto DEI, Ipsum supplices compellemus,
ut mala imminenti a nobis clementissime aver-
tat, bona vero desiderata, nobisque condu-
bilia gratia sua conferat; & quando voti com-
potes facti sumus, par est ut gratias submis-
se atque sincere DEO agamus. *Psal. L. v. 15.*
Eph. V. v. 19. 20. Sed ratio in doctrina Morali
ulterius progressa animadvertit, hominem ex
lege, quæ ad perfectionem sui obligatur, neque
officium in se ipsum ullo modo deesse debere;
injungit itaque homini primum notitiam sui ipsius,
& quidem animæ, corporis & status sui externi,
quo deinde iudicium facilius fiat de actionibus,
quæ aut ad perfectionem eius tendunt, aut ei-
dem contrariantur secundum illud: τὸ γινῶσι σαυ-
τοῦ, πανταχῶς ἐν χεῖρσι τοῦ. Dehinc vero, & post-
quam innumeris defectibus sese laborare
homo d'prehendit, juxta dictamen rationis
oportet, ut intellectus, prior illa animæ facultas,
quoad

quoad fieri potest rite perficiatur, ut spissa ignorantiae nebula dispellatur, & cognitio rerum, saltem earum, quibus in bono a malo discernendo maxime opus est, illi succedat; atque ut hoc eo felicius fiat, reliquae etiam ad intellectum spectantes animae dotes, attentio, profunditas atque acumen augeri & ad maiorem perfectionis gradum evahi debent. Hisce afficiuntur, quae inculcat revelatio, ubi docet notitiam sui ipsius & status miserissimi, in quo constitutus est homo, admodum ei esse necessariam & quidem ipsum emendationis principium. Quod autem Theologia moralis tradit de intellectu perficiendo, id potissimum res spirituales respicit, in quarum notitia & experientia homini Christiano magis magisque est proficiendum. Neque periculum est, ne vires naturales & scientia, per illas acquisita per gratiam opprimantur, quin potius elevantur confirmanturque. Praeterea ad prudentiam Christianam, in omni negotio & opere observandam, plurimum conducit intellectum habere bene excultum; unde Paulus I. Cor. XIV. v. 20. *ἀδελφοὶ οὐκ ἐπαύσασθε τῶν φωνῶν, ἀλλὰ τῆς νουθεσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἧς ἡμεῖς ἠκούομεν καὶ ὑμεῖς ἠκούετε, ἵνα ἡμεῖς ἁπλοῦς ᾖμεν ὑμῖν ἐν κυρίῳ, ἵνα ἡμεῖς ἁπλοῦς ᾖμεν ὑμῖν ἐν κυρίῳ.*

ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς. Exigit ulterius ratio, ut voluntas, quae a natura determinata est ad bonum appetendum, malam vero averſandum eo per debitam curam adducatur, ut nihil, nisi vere bonum appetat & nonnisi vera mala averſetur: atque cum appetitus hominis sensitivus in bonum tantummodo apparens feratur, curandum est, ut idem cum rationali amice conspiret; adeoque etiam affectus rationis imperio subjiciantur. Praecipit hoc idem Theologia moralis; ut prona nimirum & facilis sit voluntas ad omne verum bonum, praesertim vero spirituale appetendum & sectandum. Nec alia doctrina sollicitè magis urgeat, cupiditates quaslibet exorbitantes coercendas, frangendas & quantum fieri potest eradicandas esse; quin etiam affectus in ordinem cogendos, ne extra limites, a lege divina praescriptos, erumpant. Verum ex scitis Philosophiae moralis corpori etiam obligatur homo officii satisfacere, debitam ejus curam gerere, idem nec vitae periculis sine necessitate exponere, neque, quod sanitati ejus officit & iacturam ipsi minatur, ullo modo committere. Unde & porro sequitur, quemadmodum corpus ad sustentationem

tionem sui nutrimento eget, hominis quoque esse prospicere, ut neque alimenta necessaria deficiant, neque modus in iis capiendis vitiose excedatur. Obstringit Theologia moralis non ad hæc eadem officia corpori præstanda; unde & corpus cibo & potu congruo refici jubet, juxta tamen habita temperantiæ ratione, ut ne sagina corporis inordinati animi morus excitentur ac foveantur *Rom. XIII. v. 14.* Et quoniam sic homini ad legem naturæ viventi corporis & animæ cura gerenda est, convenit etiam iis, quæ huc spectant, comparandis operam dare; atque cum hoc sine labore & molestia fieri vix possit, per se patet, cuique laborandum, nemini vero otiaandum esse. Neque tamen ratio probat avaritiam, quippe quæ animi tranquillitatem tollat & plurima progignat mala. Idem revelatio urget, ad vitæ necessaria comparanda pariter ac legitime dispensanda nos obligans *I. Cor. VII. v. 29, 30, 31.* Ingnaviam vero ac negligentiam, quam inopiam omnium rerum, dedecus & plura incommoda sequuntur, plane proscribit. Damnat eadem

ava-

avaritiam, & quidem hæc præcipue ob causam, quod hominem a Creatore ad res creatas avertat; quare & ipsam idololatriæ haud immerito annumerat *Eph. V. v. 5.* De honore denique, qui est comes quidam veræ perfectionis ratio & fides idem sentiunt. Illa cuique mandat se dignum honore præstare; negat autem cum per se appeti debere, quum non sit in potestate ejus, qui eodem afficitur, verum a quo ipsi defertur: fides vero dignitates atque honores, qui cum certis muneribus conjunguntur, ideo admittit, quia partem ordinis, in rebus humanis maxime necessarii absolvunt; unde & usum eorum cum Ecclesiæ aut Reipublicæ salute ac sine, in quem sunt introducti conjunctum postulat, fastum atque superbiam exulare jubens. Tandem & Philosophia moralis adstruit, actiones hominis etiam ad perfectionem aliorum esse determinandas. Oportet itaque, imo ex obligatione legis naturæ fuit, ut quæ nobismetipsis officia debemus, aliis etiam assidue exhibeamus; unde & porro manifestum est, neminem esse lædendum quoad vitam, famam & bona; & si quid damni, quod

28
evitari poterat, alteri datum fuerit, illud
statim esse retarciendum. Quod si vero con-
tigerit, ut nobis damnum intentetur, illud
vel cum læsione alterius juste declinare
licet, legis nimirum, de altero non lædendo,
obligatione cessante, quando hic nobis da-
mnum minatur cum vitæ, famæ, aut rei, præ-
sertim haud reparabilis discrimine conexum.
Non dissentit revelatio, quæ summam officio-
rum in alios ponit in amore proximi. Atque
hinc etiam lege divina severissime prohibemur a
læsione & injuriis alteri inferendis, cum
quibus amor nulla ratione consistere potest; ita,
ut, ne vel cogitatione aut affectu, ne dum veri-
tatem aut factis alterum violare liceat. Quod si con-
tigerit, ut a nobis damnum in alterum redun-
daverit, par est, ut non modo justa damni repa-
ratio detur, verum etiam reconciliatio & venia
mali commissi exspectetur. *Matth. V. v. 23. 24.* Hoc
vero præceptum non eo usque patet, ut juxta
defensionem sui juris omnem excludat, verum
potius nihil statuit a ratione alienum. Neque
enim DEUS hominem ad ea obligat, quæ com-
mu-

19
muni omnium animantium instinctui repugnant,
ut ne ullam propriæ salutis rationem habeat.
Neque regula ista a Salvatore *Matth. V. v. 39.*
tradita de injuriis patienter ferendis dictamini ra-
tionis quidquam adversum continet eo, quod ma-
lo resistere vetat, quum vel ex ipso verborum
connexionem appareat, omnem hic esse sermonem
de vindicta per legem rationis ac propriam
manu sumenda, & cum odio in alterum conjun-
cta; quam & ipsa lex naturæ proscribit, ani-
mum exigens ab omni ejusmodi affectu vacuum,
& amorem ad ipsos quoque inimicos extendens.
Ratio etiam pronunciat, omnes homines pro
æqualibus esse habendos. Nam & revera o-
mnes natura æquales sunt, nec quisquam alte-
ro plus aut minus iuris natura possidere concipi
cipi potest. Dictum confirmat revelatio omnes ex
uno sanguine homines factos, & Christianos per fi-
dem membra unius corporis esse docens; unde &
neque *προσωποληψίαν Jac. II. v. 1. 2. 3.* & contem-
tum aliorum approbat, potius vero cuique injun-
git alterum seipso majorem credere *Phil. II. v. 3. 4.*
Est quoque legi naturæ admodum conveniens, ut
pa-